

JULIANA DE LANNOY

DE

BELEGERING

VAN HAERLEM

BEWERKING VAN
IMRE BESANGER

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

De Nieuwe Toneelbibliotheek, Tekst #631
1770, Juliana de Lannoy
© 2021, Imre Besanger, bewerking en bezorging
Eerste druk 2021

isbn 978-94-6076-631-2
nur 307

Niets uit deze uitgave mag worden opgevoerd of verveelvoudigd zonder schriftelijke toestemming van de schrijver en De Nieuwe Toneelbibliotheek

No part of this book may be reproduced in any way without written permission from the writer and De Nieuwe Toneelbibliotheek

De Nieuwe Toneelbibliotheek bestaat uit
Mara Aronson
Connie Nijman
Ditte Pelgrom
Redacteur
Ricky Schouten

Typografie en basis lay-out
Connie Nijman
Printwerk
Hollandridderkerk, Ridderkerk

info@denieuwetoneelbibliotheek.nl
Postadres De Nieuwe Toneelbibliotheek
Willem Beukelsstraat 42 1097 ct Amsterdam

De belegering van Haerlem is online te bestellen op:
www.denieuwetoneelbibliotheek.nl

Personages

Don Frederik De Toledo	<i>aanvoerder van de Spaanse belegeraars</i>
Van Vliet	<i>burgemeester van Haarlem</i>
Ripperda	<i>bevelhebber van de Haarlemse troepen</i>
Quirijn	<i>oud-burgemeester van Haarlem</i>
Lancelot van Brederode	<i>officier van de Haarlemse troepen</i>
Pieter Hasselaer	<i>vaandrig der burgerij.</i>
Overstein	<i>officier in dienst van de Spanjaarden.</i>
Kenau Hasselaer	<i>weduwe</i>
Amelia	<i>dochter van Kenau, getrouwd met Ripperda</i>
Pellikaan	<i>hopman der burgerij</i>

Niet sprekende personages

De raadsleden van Haarlem
De hoofdlieden van het Haarlemse krijgsvolk en burgerij
Gevolg van Toledo
Wachters

Het stuk speelt zich af in de raadszaal van het stadhuis van Haarlem

eerste bedrijf

Scène 1

Van Vliet, Quirijn, de Raden en Hoofden der Burgerij

van vliet

Doorluchtig Neerlands volk, dat aan geen juk gewend,
de godheid en uw plicht alleen voor meesters kent!
Welk een verwoede storm hebt gij weer afgekeerd!
Heeft ooit een sterflijke arm zich moediger verweerd?
Maar 't is gedaan. De nood is nu op 't hoogst gerezen
en deez verandering zal gewis de laatste wezen.
Men heeft u dan vergaderd, manhafte burgerij!
Hooft zelf ons raadsbesluit en voegt er 't uwe bij.
Waar blijft het achtbaar hoofd van onze legerbenden,
die held, die ons gevaar zo vaak wist af te wenden?
Ik wacht hem.

quirijn

Hij verschijnt, grootmoedige Van Vliet!
Maar kent gij Ripperda? Kent gij zijn stoutheid niet?
Men doe zijn deugden recht, men eer hem –achtbre- raad!–
maar volg geen woeste drift in zulk een bange staat.
Hoor die geduchte stem, de stem van uw gewisse.
Ze eist dat menslievendheid het burgers lot beslisse.

van vliet

Grootachtbare Quirijn, uw zorg is ons bekend.
Wat ijver hebt gij niet voor Haarlem aangewend,
toen gij als burgerheer dit raadhuis hebt betreden!
Doch uw voorzichtigheid ontroert zich zonder reden.
De deugd, wier eedle wet wij alle gadeslaan,
de deugd die ons bezielt, kweekt liefde en eendracht aan.

Maar welk een krijgsgeluid! ...'k Zie Ripperda genaken.
Hoe zien wij 't heldenvuur nog uit zijne ogen blaken!

Scène 2

Van Vliet, Ripperda, Quirijn, Brederode, raadsleden en hoofden van de burgerij

Ripperda tegen zijn officieren, die hem tot aan de deur van de raadszaal begeleiden

ripperda

Mijn vrienden, 't is genoeg: gij ademt nauwlijks meer.
Geniet een weinig rust, ik ben het die 't begeer.
Elk meldt zijne echtgenoot, zijn kind'ren, zijne neven,
welk roem gij hebt gevoegd tot uw doorluchtig leven.

van vliet

Blijft helden! Uw besluit, uw stem is hier van node.
Gij staat zulks toe, mijnheer?

ripperda

Zij volgen uw geboden.

De officieren betreden het toneel

van vliet

't Was eindlijk dan gedaan. Na zo veel doodlijke uren
was reeds de Spaanse vlag geplant op Haarlems muren.
Dankzij uw dapperheid, die schrik noch dood ontzag,
–vreugd!– wij zijn nog vrij voor 't minst nog ene dag.
Gij weet of ooit gevaar ons 't hart ontzinken deed.
In zeven maanden tijd, aan dit beleg besteed,
kon Spanjes ganse macht ons nooit aan 't wank'len brengen.
Daar onze staat geen hoop meer kan gehengen,
ziet ge ons in moed verflauwd? Maar –ach!– een wreder nood
plaatst midden onder ons de zetel van de dood!
Vergeefs verweert onze arm deze afgestormde wallen,
geen steun, geen voedsel meer. 't Gebrek verteert ons allen.

Hef slechts uwe ogen op en sla ze in 't rond mijnheer,
gij ziet die wakk're schaar, die burgers thans meer,
die ijver moed en kracht geschilderd was in 't wezen;
die krijgslïen, uit wiens oog de zege was te lezen.
't Zijn thans de schimmen slechts dier helden zo geducht.
Maar wijl ons treurig hart om hunne rampen zucht,
zal 's vijands legervoogd niet minder troost behoeven.
Spreek, moeten we in dien nood voor 't minste niet beproeven
of hij, die zelf met schrik zijn benden ziet vergaan,
een redelijk verdrag aan Haarlem toe wil staan?

ripperda

Grootmoedig burgerheer, ontzaggelijke raden,
en gij manhaftig volk wiens roem geen tijd zal schaden!
Nee, Spanje heeft op ons nog niet gezegepraald.
Hoe zou dit mogelijk zijn terwijl gij ademhaalt?
Elk uwer is een held. Ik volg alleen uw spoor.
De zwakke kunne zelf, de vrouwen gaan ons voor.
Zoude ik dit alles zien en niet van ijver blaken,
om mij uw naam, uw roem, uw grootheid waard te maken?
Dat eer het aardrijk scheure en levend mij verslindt!
Hoe jammert mij de staat waarin gij u bevindt!

quirijn

Uw moed is ons bekend, maar dat uw heldenvuur
zich met de reden pare in dit noodlottig uur.
Ons is de zorg betrouwd dier brave burgerij.
Bedenk dat ons geweten ervoor aanspraaklijk zij.
Men spil dan met beleid het bloed dat hem behoort.
Een onbezonnen drift brengt niets dan rampen voort.
Geen volk, geen maatschappij wordt door mijn taal beledigd,
als 'k zeg dat nooit een stad zich braver heeft verdedigd.
Geen soort van heldenda'en of Haarlem levert ze uit.
Getuige zij die vrouw, die dapp're heldenspruit,
de roem van hare kunne en de eer der Batavieren,
die vrouw, die haar geslacht voor eeuwig zal versieren.

Ja, zien we op Kenau's spoor een reeks van krijgsheldinnen
het niet van onze mannen in moed en ijver winnen?
Ik spaar uw zedigheid. Ze is toch gehecht aan de eer.
'k Zwijg, helden, ik zwijg van u, maar welk een tegenweer!
Zo dan de nood ons dringt aan een verdrag te denken,
kan zulks onze eer, of die van onze vad'ren krenken?

ripperda

Maar kent gij Alva's zoon en zijne onmensheid niet?
Denk dat men Naardens rook van onze wallen ziet.
Die helden, die ge aanschouwt met zulk een mededogen.
Die helden zo vermaard, zijn muiters in zijne ogen.
Mij dunkt ik zie hem 't staal van zijne beulen wetten.

tegen van Vliet

Spreek van verdrag mijnheer, ik kan 't u niet beletten.
Voleindig op die wijze uw burgemeesterschap,
maar denk niet dat ik ooit mij voege naar dien stap.
Tracht tot zo wreed een prijs uw rampen op te schorten.
Ik ga mijn ov'rig bloed voor uwe vrijheid storten.

tegen zijn officieren

Mijn vrienden 't is genoeg. Mijn poging kan niet baten.
Ik durf op uw geduld niet langer mij verlaten.
Gaat, sterft of ademt vrij. Ik weet dat gij 't besloot.
Wanneer men boeien draagt, is 't leven toch een dood.

De officieren gaan af

van vliet

Beveiligt ons verderf hun vrijheid of hun leven?
In 't kort, wat hebt ge in 't oog?

ripperda

Ons voorbeeld hen te geven.
Ja, dapp're burgerij! Ik vormde een groots besluit.

Misschien dat gij, verrukt... gedoog dat ik het uit?
Laat ons dat ijslijk lot, dien hoon, die schande ontgaan,
met door des vijands troep kloekmoedig heen te slaan.
van vliet
Grootmoedig oorlogsheld!

quirijn
Doch is er mogelijkheid dat zulk een stap geluk?
Dat zich dat kwijnend volk door 's vijands benden ruk?
Gij ziet het afgemat, verteerd door duizend plagen.
Wie hunner zal zijn gade en lieve telgen wagen,
om dus...?

Scène 3

*Van Vliet, Ripperda, Quirijn, Brederode, Hasselaer, raadsleden en
hoofden der burgerij*

hasselaer

Zal 't u –raad!– niet ongevallig zijn,
dat mijn manhafte moei voor uw gezicht verschijn?
Vrouw Kenau durft die gunst van uwe goedheid wachten.

van vliet
Zij nadere.

Hasselaer vertrekt

quirijn

Mocht haar moed ons waar belang betrachten!

Scène 4

Van Vliet, Ripperda, Kenau, Brederode, Hasselaer, raadsleden en hoofden der burgerij

kenau

Gedooog, naardien ge in 't einde ons lot beslissen zult,
dat ik, doorluchte raad, met diep ontzag vervuld,
voor mij, voor mijne kunne een bede u af kom smeken.
Gij hoort mij uit de naam dier ted're panden spreken
wier liefde, wier gevaar u zo bewogen maakt.
Helaas! Het ogenblik van Haarlems val genaakt.
Zou gij te rade zijn dat uiterste af te wachten?
Zal Alva's wrede zoon u voor onze ogen slachten
en op uw bloedig lijk, daar niets zijn woede stoor...?

ripperda

Hemel! Welk een taal! Heldin, wat neemt gij voor?
Wie? Gij...!

quirijn

Vaar voort, mevrouw en help mij zegepralen.
Vaar voort dat naar taf'reel naar 't leven af te malen.
Men wil dat onze moed in razernij verkeer.
Belet, zo 't mogelijk is...

kenau *tegen Ripperda*

Verban uw vrees mijnheer.

tegen allen

Wat zou 't ons ijslijk zijn voor 's vijands wraak te bukken.
Uw grootheid zal gewis u aan die schande ontrukken.
Gij weet, manhaftig volk, of 't ons aan moed ontbreekt.
Gij weet of hier de kunne in 't heetst gevaar verbleekt.
Het zij ons dan vergund in uwen roem te delen.
Zoude ons, als gij vergaat, een treurig leven strelen?

't Zij uw voorzichtigheid geen verd're poging spil
en niets dan Haarlems as aan Spanje laten wil.
Gebied, en onze hand zal de eerste vlam ontsteken.
Of vormt gij 't groots besluit van stervend die te wreken,
dat ons dezelfde dood, het zelfde lot veréén?
Wij vliegen op uw spoor door 's vijands benden heen.

van vliet
O hemel!

quirijn
Welk een vrouw!

kenau
Ga met uw deugd te rade.

brederode
Erken –o Ripperda!– de moeder van uw gade.

ripperda
Doorluchte Brederode, ontzet u 't geen gij ziet?
Hoe!? Kent gij die heldin en Haarlems vrouwen niet?

brederode
'k Moest weten dat geen daad, hoe vol gevaar zij schijn,
voor zielen van dien aard voortaan te groot kan zijn.
Keert helden in uzelf en oordeelt of 't betaam,
dat u de zwakke kunne in eedlen moed beschaam.
Neen, uw grootmoedig hart –ik zie het– wordt bewogen.
'k Zie 't edelst heldenvuur reeds schitt'ren uit uwe ogen.

van vliet
Vertoeft een ogenblik.

Hij overlegt terzijde met de raadsleden en vervolgt

Ik zie uw ijver blaken.
Mijn vrienden, zulk een daad zou Haarlems roem volmaken.
Bedenk nochtans met ernst dien aanslag vol gevaar.
De zwakheid, de ouderdom en ted're kinderschaar
't moet alles door het spits eens machtig leger dringen.
Wat deed u als ge uw arm den zege zag ontwringen?
Kiest brave burgerij. Spreekt zelf uw noodlot uit.
Onze uitspraak, onze keus hangt af van uw besluit.

tegen Brederode, die snel naar het volk loopt
Wat doet gij dan, mijnheer? Zult gij mijn last versmaden?
Blijf, laat dat achtbaar volk zich zonder dwang beraden.
Zo Ripperda's ontwerp u 't meest aanneemlijk schijn
trek uwe zwaarden uit, zulks zal uw antwoord zijn.
Maar zo gij, door den nood, door uw gevaar bewogen...
Wat zie ik!
Allen trekken hun zwaard

ripperda
Welk een volk!

kenau
Ik sta als opgetogen.

van vliet
Ei, treed wat nader bij doorluchte stervelingen!
Ziet hoe ene eedle vreugd mijn tranen doet ontspringen.
'k Moest u 't gevaar doen zien van 't geen gij wilt bestaan,
maar op hoe groots een wijs hebt ge aan mijn hoop voldaan!

De hoofden der burgerij gaan af.
Van Vliet vervolgt tegen Ripperda

Zijt gij voldaan, mijnheer?

ripperda

Na 't geen mij is gebleken,
heb ik maar ene zaak van 's hemels gunst te smeken.
Dat moedig volk verwin, het wreke zich, het leef
of 't zij mijn troost voor 't minst dat ik het eerste sneef!

Maar laat ons hun besluit aan 't krijgsvolk kenbaar maken.
Wat zal 't van ongeduld, van heldenijver blaken!

Scène 5

Van Vliet, Quirijn, Kenau, Hasselaer & de raadsleden

quirijn

Is dat uw wil? O raad! Ik zal die niet weerstreven.
Maar mag ik ene zaak u in bedenking geven?
Gij weet hoe vaak die prins, de steun van 't vaderland,
in 't branden van de nood ons redde uit 's vijands hand.
Wat onderstond hij niet voor 't heil van onze dagen!?
Zijn ijver zal met vreugd een laatste poging wagen.
De dapp're Batenburg, tot alles groots bekwaam,
rukt op zijn last alreeds ons braafste krijgsvolk t'saam.
Oranje in tijds bewust van 't geen we ons onderwinden,
begunstige een besluit zo vol gevaar mijn vrinden!
Die voorzorg, ik beken 't, vertraagt het enigszins,
maar in hoe kort een tijd hebt ge antwoord van de prins!

kenau

Ach! Kunnen wij die vorst zo spoedig zulks berichten?
Mijnheer indien de nood inmiddels ons deed zwichten!
En wie zal gretig zijn naar zulk een stout bestaan?
Wie zal de waakzaamheid van 's vijands troep ontgaan?
Wat raad, zo 't Alva's zoon ten laatsten mocht gelukken.
door kracht van foltering hem zijn geheim te ontrukken!
Gij kent zijn razernij. Nee, denken wij niet meer.

hasselaer begeesterd naar voren komend, tegen van Vliet

Gedoog dat ik mij kwijt van zulk een last mijnheer!
Sta mij die glorie toe. Ik zal door 's vijands klingen,
in spijt van duizend do'en, kloekmoedig hene dringen.

Hij toont zijn geweer

Neen, 'k zal u niet verra'en geperst door wrede smart.
Zo niets mij redden kan doorgriefft dit staal mijn hart.

van vliet

Ja, streef naar Leidens vest: mijn vrienden, staat gij 't toe?

Ga! Smeek dat Neerlands held een laatste poging doe.

Nu, alles roept om spoed. Welaan, laat ons tesamen
den inhoud van zijn last met Ripperda beramen.

En gij, heldhafte vrouw, uw kunne zij gerust.

Maak haar uw zegepraal en ons besluit bewust.

kenau

Gij scheidt, geduchte raad, lees. 'k Heb een brief ontvangen.

Hij komt uit 's vijands kamp. Gij weet 'k heb geen belangen,
geen uitzicht dan het uwe en dat van 't vaderland.

Ik stel hem dan, mijnheer, verzegeld u ter hand.

van vliet *leest de brief*

Ramp!

kenau

Gij schijnt ontroerd. Zou dat geschrift ons honen?

Wie durft...

van vliet

Tracht meer dan ooit een eedlen moed te tonen.

Een vriend van uw gezin bericht u... Ach, heldin!

Wat blaast natuur en liefde een jeugdig hart niet in?

Uw dochter, al uw vreugd, streeft hooploos naar deez wallen,
maar liet zich in de macht des wrede vijand vallen.

kenau

Mijn dochter!

quirijn

Welk een nieuws –o Kenau!– voor de held

die al zijn vreugd op aarde in haar bezitting stelt!

kenau

Wat!? Zou men Ripperda die tijding kenbaar maken?
Schoon hem gene echtgenoot zijn plicht zal doen verzaken,
verberg 't hem, zo 't kan zijn, de slag hem toegebracht,
opdat hem niets verstore als hij uw heil betracht.

van vliet

O hemel! Hebt ge ons dan in uwe gunst verkoren,
om ons door ramp op ramp tot deugden aan te sporen?
Vervolg; geen ongeduld make ons dat heil onwaard.
Wat is de tegenspoed als zij de grootheid baart?

Scène 6

Kenau & Quirijn

kenau

Mijnheer, 'k zal u den staat mijns harten niet ontvouwen.

'k Heb Haarlems roem betracht en 't zal mij nooit berouwen.

Scène 7

Quirijn

quirijn

Neen, wrede, ik zal als gij de stem van 't hart niet smoren.
Laat Ripperda voortaan zijn woeste ijver horen.
Hij voeg zich nevens u en stel zijne echtgenoot,
het leven van zijn ziel, aan 's vijands woede bloot.
Laat een barbaarse deugd natuur en vriendschap weren,
maar 't geen hier is beraamd zal haast in rook verkeren.
Die brave burgerij, zo trouw door mij bestierd,
zou dan het tijdstip zien dat ik haar moorder wierd!
Ik zou in koelen bloede al wat ik minde in 't leven
mijn maagschap, mijn gezin, ter slachting overgeven!?
Hen leiden in 't verderf en dat met eigen hand!?
Nee, doen we een eedler dienst aan 't zuchtend vaderland.
Ik veinsde, ontmenste raad! Mijn poging was verloren,
maar 'k heb een zeker weg tot ons behoud verkoren.
De vijand, onderricht van zulk een woest besluit,
zal sidd'ren, zal voorzien dat niets de wanhoop stuit.
Kom, laat ons door die weg een nut verdrag bewerken.
'k Won tijd, vervolgen wij, mijn ijver zal mij sterken.
Toledo zij bewust van 't geen men wil bestaan.
Ik gruw ervan, maar –ach!– moet alles dan vergaan?

tweede bedrijf

Scène 1

Ripperda & Brederode

brederode

Kan Haarlem, zo verzwakt, een nieuwe storm verduren?
Gij stond dit uitstel toe!

ripperda

't Behelst maar weinige uren.
Mijn inzicht voor de raad zij echter niet misduid.
Zodra de nood het eist volvoeren we ons besluit.
Een zekere treurigheid, in veler oog te lezen,
doet echter op mijn beurt mij iets rampzaligs vrezen.
Gij zag dit ogenblik hoe peinzend Kenau scheen.
Mijn vrienden zijn ontroerd, zij momplen onderéén.
Kon enig nieuw gevaar tot hunne kennis komen?
Wie raakt het? Welk geheim...

brederode

Is alles niet te schromen?
De Kruispoort ondermijnd, gij zag het zelf mijnheer,
stort mogelijk binnen 't uur voor onze voeten neer.
Toledo's waakzaamheid zal zulks gewis ontdekken.
Zal hij zijn voordeel niet uit die gesteltnis trekken?
Wacht niet in 's Hemels naam, tot alle hoop verdwijnt.
Ach! Ieder ogenblik kan Haarlem doodlijk zijn.

Scène 2

Ripperda, Quirijn & Brederode

quirijn

De graaf van Overstein laat vrijgeleide vragen,
om uit Toledo's naam de raad iets voor te dragen
en Haarlems burgerheer, met dit verzoek bezwaard,
begeert dat ge op dit stuk uw mening hem verklaart.
Hij wacht u heren.

ripperda

Hoe! Hij brengt zich niet te binnen...

brederode

Ach! Zeg den hemel dank, wiens zorg ons tijd doet winnen.
Men vang met zulk een doel die onderhand'ling aan
of straks moet onze moed het uiterste onderstaan.

ripperda

Toledo's afgezant! Hoe doet dit woord mij gruwen!
Nee, laten wij 't gevaar dier onderhand'ling schuwen.

Scène 3

Quirijn

quirijn

Vermeetle, 'k zal in 't eind' die razernij betomen.

Kunt gij, vernoegd van geest, ons aller bloed zien stromen?

Beproeven we of 't gevaar van al wat gij bemint
zich even krachteloos op uw gemoed bevindt.

Beschouw een teedre gade in 's vijands wrede handen
en wettig onze vrees voor zulke dier'bre panden.

'k Verklaar hem, 't is nog tijd... Wat is 't dat ik besta?

Gedoogt zijn glorie thans dat hij terugge ga?

Zijne eerzucht, op dat nieuws nog meer dan ooit aan 't blaken,
zal hem een hoogste deugd van zijne ontmenstheid maken.

O Haarlem! Had mijn ziel niet meer uw heil betracht.

Wat heb ik recht van pas dit middel uitgedacht!

Toledo heeft zo ras ons oogmerk niet vernomen

of zoekt door een verdrag die woede voor te komen.

Hij zendt ons een gezant... Ach! Zo men toe kon staan...

Indien hij ons in 't einde iets reedlijks voor deed slaan.

Hoeveel geweld verhoed! ...mijn poging zal gelukken.

Ja, brave burgerij, 'k wist uit verderf te ontrukken.

'k Heb mogelijk al mijn roem voor uw behoud verzaakt.

Hier ben ik. Pleng mijn bloed zo gij mijn ijver wraakt.

Scène 4

Van Vliet & Quirijn

van vliet

We ontvangen Overstein mijnheer. Hij zal verschijnen.
Niets doet ons groots ontwerp uit ons gezicht verdwijnen,
maar wijl hij hier vertoeft, is Haarlem buiten schroom.
Ligt rekt men zijn verblijf tot 's prinsen antwoord koom.
'k Heb Ripperda met moeite in ons begrip doen treden.
Ook zal hij dit gesprek vermijden op mijn bede.
Maar Overstein genaakt. Laat ons tenminste horen
welk noodlot Alva's zoon aan Haarlem heeft beschoren.

Scène 5

Van Vliet, Overstein, Brederode & de raadsleden

Overstein en de raadsleden gaan zitten

overstein

Toledo, die mij zendt, ontroerd om uw gevaar,
vindt goed dat ik voor 't laatst u zijn besluit verklaar.
Gij ziet, welachtb're raad, voor 't minst ik durf het hopen,
dat niets dan uw belang hem tot dien stap kan nopen.
Een enkel woord, een wenk, en alles is vernield
in spijt der dwaze hoop die nog uw hart bezielt.
't Is dan zijn hoog bevel...

van vliet

Wat maakt hem dus vermeten?
Durft hij onze achtbaarheid en zijnen plicht vergeten?
Toledo spreke in Spanje op zulk een toon –mijnheer!–
men kent in Nederland zijn hoog bevel niet meer.

overstein

Maar overweegt gij niet dat gij, misleide raad,
in Alva, in zijn zoon, Filips zelve weerstaat?
Filippus, die, uw heer, uw wettig graaf geboren,
voor 't minst u zijn bevel niet vruchtloos moest doen horen.
Door welk een geest van woede is Neerland overmand,
dat elk terzelfder tijd en eer en plicht verbant?
'k Beken, men zag uw vorst tot strengheid overhellen,
maar wat bewoog u ook om hem de wet te stellen?
In plaats van zijn gezag verbonden aan te gaan,
te muiten en alom de ketters voor te staan?
Welk vorst zou ongestraft zo veel geweld gedogen?
Nochtans –Neerlands volk!– weest met uzelf bewogen,
keert weder tot een heer wiens liefde voor u pleit.
Zijn hart zal open staan voor uw boetvaardigheid.

Uw voorraad is verteerd. Uw muren zijn gesloopt.
Gij moet uitzinnig zijn indien ge op uitkomst hoopt.
Nochtans, daar ge uw verderf onmogelijk kunt ontvlieden,
besluiten we uit onszelf om u gena te bieden.
Toledo zegt ze u toe, maar ook vertoeft niet meer.
Erken uw wettig vorst en leg de wapens neer.

van vliet

Toen de inquisitieraad, met zo veel bloed bespat,
en de eerezucht van Granvelle elks hart verbitterd had,
heeft een doorluchte reeks van eedlen zich verbonden
en 's lands beveiliging zich moedig onderwonden.
Waarom op hun vertoog hen toen geen recht gedaan?
Dan had niet één van hen iets euvels onderstaan.
Maar nee, Filips, gewoon aan 't onbepaald regeren,
zendt Alva om ons land in puin en bloed te keren.
Geen wonder dat Oranje, een vorst zo groot van aard,
tot redding van de staat de wapnen heeft aanvaard.
Noem zulks geen muiterij. Een toeleg zo verheven
zal hem ene eeuwige eer bij alle volkren geven.
Wat ons betreft, mijnheer, 't is waar. Wij zijn in nood,
rampzalig, afgemat, maar niet te minder groot.
Uw veldheer zal dan slechts zijn poging zien bekronen,
indien hij eisen doet die onze roem niet honen.

overstein

Gehoorzaam! 't Is nog tijd zijn deernis op te wekken.
Het krijgsvolk wordt vergund ontwapend uit te trekken
of zo 't vertoeven wil, zo 't hen gevoeglijk schijn...

brederode staat op

Vergeet gij waar gij spreekt en wie die helden zijn?

overstein

Hoe! Gij vermeet u dan...?

van vliet

Gij kunt ons zulks verklaren

en twijf'len dat uw taal die eedle drift zou baren?

Maar 't is genoeg, mijnheer, gij hebt uw plicht voldaan.

Vertoef, uw legerhoofd zal ons besluit verstaan.

overstein

Ik heb nog ene last. Ik moet de trotse spreken,

die in uw aller ziel de muitzucht aan durft kweken.

Die Hasselaer wier naam onsterflijk wezen zou,

was ze in haar heldendrift haar wettig vorst getrouw.

Gedoogt gij 't?

van vliet

Die heldin mag voor een dochter beven.

Wij zullen haar met vreugd dit blijk van achting geven.

Welaan, dat zij verschijn.

overstein

Gij, kiest! Verzuim geen tijd of siddert.

van vliet

Denk mijnheer dat gij in Haarlem zijt.

Scène 6

Overstein

overstein

'k Heb mij vergeefs geleid. Het zal mij niet gelukken
die helden, die ik acht, aan hun verderf te ontrukken.
't Is of dit moedig volk dat geen gevaar beseft,
zich boven 't ongeluk en alle vrees verheft.
Maar zouden ze inderdaad hun stout besluit voltrekken?
Verminkt, gelijk zij zijn, zou niets hen schroom verwekken
om door een troep als 't ons geweldig heen te slaan?
Ach! Niets blijve onbeproefd om zulks tekeer te gaan.
Zij hebben geen behoud, geen heil, geen hulp te hopen,
maar zouden ons voor 't minst hun leven duur verkopen.
Wat bloedbad, welk een moord bespeur ik in 't verschiet!
Tot zulk een wrede prijs baat ons de zege niet.
Maar wat bekommert ons? Zij mochten zulks besluiten,
men smeekt uit Haarlem zelfs dat wij die toeleg stuiten.
Kom, wenden we alles aan. Mocht Kenau... zij genaakt.
Beproeven we of natuur dat moedig hart niet raakt.

Scène 7

Kenau & Overstein

kenau

Uw zege kon voor Spanje een bron van tranen wezen
en Haarlem schoon verheerd, is mogelijk nog te vrezen.
't Verwondert mij dan niet, wijl ons Toledo kent,
dat zijn voorzichtigheid ons een gezantschap zendt.
Alleen verbaast het mij –mijnheer!– 'k moet zulks verklaren,
dat ik zijne aandacht wekke in 't midden dier gevaren.
Kan 't wezen dat mijn haat hem zo gewichtig schijn?
Wat wil men van een vrouw waar zulke helden zijn?

overstein

Een vrouw als gij, heldin, kon die verwondring staken,
als zij haars vijands oog op haar bedrijf ziet waken.
Gij gaat niet slechts uw kunne in 't bloedig strijdperk voor,
zelfs de onze volgt uw moed en geeft uw raad gehoor.
Is 't mogelijk dat een ziel met zo veel deugd versierd
zulk een verblinde drift den ruimen teugel viert,
haar wettig vorst verraadt en door 't ontzinnigst woeden
haar stad, haar volk verdelgt, wier val zij kon verhoeden?
Kan 't zijn dat Ripperda die woede toe zal geven?
Is 't mogelijk dat zijn gade, uw telg, uw beider leven,
hem geen bekommernis, u geen meedogen gaf!
Of zwoer gij met uw heer natuur en vriendschap af?

kenau

Wat spreekt gij van natuur en welk een mededogen...?
Ja, 'k derf mijn zielsvermaak, de wellust van mijne ogen,
maar 'k zie geen stof tot rouw in mijn bekommernis
dan dat ik voor een tijd haar troost, haar bijzijn mis.
En welk ene andre vrees begeert gij dat ik voede?
Wie wreekt zich op een vrouw en dat in koele bloede?

overstein

Mevrouw, ik weet mijn last vergun mij die te ontvouwen.
Wij zullen hem de zorg van zijne roem vertrouwen.
Uw raden zien de stad in 't wreedst verderf gestort
en aarzlen na 't verdrag dat hen geboden wordt!
Wat heeft het mij gekost mijn veldheer zulks te ontwringen!
Ga! (roept hij eindlijk uit). Ga! vind die muitelingen
opdat een trotse vrouw mijn eis, mijn gunst versmaadt.
Gij weet wat zij vermag op een misleide raad.
Hoe vurig heeft zij 't volk tot wraakzucht aangedreven!
Maar zweer haar, durft men u een weigrend antwoord geven,
dat ik, dus lang getergd, en op mijn beurt verwoed,
die stoutheid wreken zal op haar, op al haar bloed.
Haar dochter... Sta mij toe een moeders hart te sparen.
Ik kan u zonder schrik het ovrig niet verklaren.

kenau

Kan 't wezen dat zijn haat haar ondergang besloot?
Spreek! Wrede! Welk een lot bereidt hij haar?

overstein

De dood.

kenau

De dood! Zou die barbaar dat gruwelstuk niet vrezen?
Dit slechts ontbrak hem nog om Alva's zoon te wezen.
't Is tijd dat hij zijn wraak, zijn razernij bekroon
en zich het waardig kroost van zulk een vader toon.
Maar moet ik inderdaad zo wreed een taal geloven?
Zoude een ontmenst bevel mijn dochter mij ontroven?
Die dochter, die ik 't meest na 't vaderland bemin,
die steeds mijn toevlucht was, mijn troost, mijn zielsvriendin.
O Hemel!

overstein

Treft u zulks? U, die haar vonnis velst!?
Haar leven of haar dood wordt aan uw keus gesteld.

Ja, 't staat aan u mevrouw, voor haar behoud te waken.
Gij kunt...

kenau
Wat moet ik doen?

overstein
Ene eedle poging staken.
Werk Haarlems overgaaf bij volk en raden uit.
Vlieg, kom de woede voor van een ontmenst besluit.

kenau
Wie? Ik? Die niets verzuimde in 't onheil ons beschoren,
om hen tot tegenweer, tot grootheid aan te sporen!
Nee, vlei u niet mijnheer, dat ge immer u beroemt...

overstein
Gij wilt het dan? Vaarwel! Uw dochter is gedoemd.

kenau
Ach, Graaf!

overstein
Wel nu?

kenau
Gij vergt...

overstein
Verkies!!

kenau
Gij doet mij ijssen.

overstein
Indien gij dan uw bloed –ontaarde!– kunt verwijzen,

zal 't noodlot van een volk dat nauwlijks weerstand biedt,
dat volk, dat gij ten prooi van duizend rampen ziet,
voor 't minst die razernij uit uw gemoed niet weren?
Straks rukt men herwaarts aan om Haarlem om te keren.
Stel u die toestand voor in al zijne ijslijkheën.
Ons leger staat geschaard en wacht mijn komst alleen.

kenau

Dus, zo men bukken wil, is Haarlem vrijgesproken?
Zie Naardens overschot en Zutphens puinen roken!
Zie Mechlen gans verdelgd, uw veldheers naam ten schand,
die wreedaard zonder trouw...

overstein

Mevrouw, 'k ben zijn gezant.
Gebruik op nutter wijs deze uiterste ogenblikken.
Die strengheid werd vereist om Haarlem af te schrikken,
maar wat besluit gij? Spreek!

kenau

Indien ik inderdaad
dan enige achting won bij 't volk en bij de raad,
zo nog die heldenschaar naar mij het oor wil neigen,
eer zult gij Haarlems vlam ten hemel op zien stijgen.
Eer wordt haar gloeiend puin ons graf, ons bed van eer,
dan dat het schandlijk zwicht na zulk een tegenweer.
Vaarwel! 'k Hield Ripperda zijn ongeluk verborgen,
die held moet ongestoord voor onze glorie zorgen.

overstein

Hij!? Voor zijne echtgenoot, zijn levenslust niet vrezen?
Maar wat ontroert mijn ziel!? Moet ik haar voorspraak wezen?
Wat vergde ik u, mevrouw, tot nadeel van uw plicht?
Kunt gij een Stad behoeën, die voor mijn veldheer zwicht?
Het ogenblik genaakt! Straks zult gij toe zien slaan
en hier zal de ene steen niet op den andren staan.

Scène 8

Kenau

kenau

Hij gaat en laat mijn ziel ten prooi aan duizend doden.
O hemel sterk mijn deugd! 'k Heb alle uw hulp van noden.
't Is thans geen dwingeland wiens poging ik bestrij.
Natuur in al haar kracht... Ach! Welk een weerpartij!
Doch moet ik voor 't gevolg van zijn bedreiging vrezen?
Zou Alva's dappre zoon zo wreed een monster wezen!
Hoe!? Is 't mij niet bekend hoe fel zijn gramschap woedt?
Ken ik zijn afkeer niet, zijn wrok op al mijn bloed?
Daar is geen twijfel aan, het staal reeds opgeheven...
Bloeddorstige! Laat af! Gij zult die slag niet geven.
Laat af! Betoom uw wraak of vrees mijn razernij!
Ik leef, ik sterf met haar, tot welk een prijs het zij.
Waar ben ik! Welk een taal! 'k Verlies me in mijne ontroering.
Vergeef me –o vaderland!– vergeef mij die vervoering!
Mijn ziel, hoe fel verscheurd, weet wat haar plicht gebiedt.
'k Beraad mij tussen u en mijne dochter niet.
Mijn dochter! 'k Zal voor 't minst u deze tranen geven,
die liefde, zo volmaakt, blijft de adem van mijn leven.
Zij neemt, zo 't mogelijk is, nog steeds in krachten toe,
opdat ik aan mijn plicht een schoner offer doe!
Hoe zal dit wrede nieuws uw grote ziel doorwonden
–o gij!– die aan haar lot zo teder bent verbonden!
Manhafte Ripperda, wie blaast mij krachten in?
Hoe meld ik u een slag zo doodlijk voor uw min?
Reeds voel ik hoe de smart uw hart vanéén zal rijten.
Ikzelf... maar blijf ik hier deze ogenblikken slijten?
Kom, 't voorbeeld is van kracht waar eens de deugd gebiedt.
Natuur, verscheur mijn ziel, maar krenk haar grootheid niet!

derde bedrijf

Scène 1

Kenau

kenau

Waar kan die woeste drift, dat vreemd gewoel toe strekken
en wat bewoog het volk zo spoedig t'saam te trekken?
Het staat mij zelfs niet vrij dit raadhuis uit te treeën,
zo ras nam de aandrang toe van een ontroerd gemeen.
De naam van Overstein treft keer op keer mijne oren.
Wat wil men? wist hij 't volk tot oproer aan te sporen?
Help, hemel! Zo men zwicht, zal Alva's trotse zoon
niet denken dat mijn zorg hem zulk een dienst betoon.
Dat mijn gefolterd hart natuur 't gewonnen geve
en de overgaaf bewerkte opdat mijn dochter leve?
Tot welk een prijs het zij, 'k moet zien wat zij bestaan.
Het denkbeeld van die schand jaagt mij een doodschrik aan.

Scène 2

Ripperda & Kenau

ripperda

Heldin, ik kon bij u een weinig ademhalen.
De nood die 't volk verduurt, is nauwlijks af te malen.
Indien het door een moed, die 't al te boven streeft,
het aakligst voedsel zelf met vreugd genuttigd heeft,
nu zien wij 't wreed gebrek hun laatste kracht verslinden,
wijl niets dat eetbaar is in Haarlem is te vinden.
Wat ben ik aangedaan! De krijgsheld in 't geweer
werpt om een weinig brood zich aan mijn voeten neer.
De moeders bieden mij haar troost, haar teedre panden,
en smeken mij om spijs met saamgevouwen handen.
Waar vinden wij 't mevrouw? 'k Gaf al wat ik bezit.
Ik bood mijzelf, mijn bloed, maar –ach!– wat baat hen dit?
't Is echter, 't is gedaan. 't Gaat boven hunne krachten
in zo veel ijslijkheën naar 's prinsen hulp te wachten.
Ook vordren ze eensgezind dat Overstein vertrek.
Vergeefs vertelt men hen waar zijn verblijf toe strek.
Zij siddren dat zijn list ons eindlijk mocht verblinden..
Uw verf verschiet, heldin! Hoe haat gij 's dwinglands vrinden!
Vaarwel, ik stel de raad hun eis, hun bede, voor.
Haast leidt te groot een drift de ijver toch van 't spoor.

kenau

'k Heb eerst –o Ripperda!– een bede u af te smeken.
Mijn zucht voor Neerlands heil is mogelijk nooit bezweken,
maar welk is 't moeders hart dat op zijn kracht vertrouwt,
terwijl men 't staal op dat van hare dochter houdt?
Bedenk met welk een zorg de staat u heeft beladen,
indien gij mij 't belang van Haarlem ziet verraden.
Zo 't woord van overgaaf mijn lippen slechts ontvliet,
mijnheer zie hier mijn borst, stoot toe, verschoon me niet.

ripperda

Waar ben ik! Hoorde ik wel! Wat wilt gij mij verklaren?
Ach! Zoek geen achterdocht in mijn gemoed te baren.
Denk welk een ogenblik... Wat wil dat nieuw gerucht?
'k Ben voor de veiligheid van Overstein beducht.
De woede kon in 't einde... ik vlieg, dat hij vertrekke
eer volk een wraak volvoer die al hun roem bevleкке.

kenau

Rampzalige!

ripperda

Hoe! Bezwijkt uw moed, die steeds zo groot...?
Gij wederhoudt mijn schreeën!

kenau

Ge ontzielt uwe echtgenoot.

ripperda

Wie? Ik?!

kenau

Het is gedaan. Ze is in Toledo's handen
en onze weigering doet al zijn wraak ontbranden.
Ga, brengt haar nu ten val. Ga! Wrede! Dwing de raad...
Gij zwijgt en 'k zie de dood geprent op uw gelaat!
Wat doet gij? Zwicht uw deugd! Hemel! Moet ik duchten...

ripperda

Welaan...

kenau

Het is vergeefs. Gij zult mij niet ontvluchten.
Geen vijand geve zijn wraak het schouwspel van uw smart.
Nee, eerder neem het staal en druk het in mij hart.

Scène 3

Ripperda, Kenau & Overstein

overstein

Welk een vermetelheid! Durft ge alle gezag vergeten!
Hoe! Een oproerig volk, door razernij bezeten,
dreigt zelfs mijn veiligheid en dringt op 't raadhuis aan!
Wie gaf gelegenheid tot zulk een snood bestaan?

ripperda

Gezant van een barbaar, die daaglijks meer verwoedt.
Bij 't horen van zijn naam gans Neerland gruwen doet.
Was niet het volkrenrecht geheiligd in mijne ogen,
niets had dit ogenblik u aan mijn wraak onttogen.
Hoe! Vleit ge u dat mijn vrouwe en haar behoudenis
mij waarder dan mijn plicht en 't heil van Neerland is?
Vlucht, keer tot Alva's zoon. Laat hij zijn werk bekronen
en zich het echte kroost van 't wreedste schrikdier tonen.

overstein

Verga dan onder 't puin van uw gesloopte muren.
Laat alles hier op 't wreedst uw razernij bezuren,
maar als mijn legervoogd, die reeds uw toeleg weert,
als zijn verwinnend macht deez vest in puin verkeert,
als hij tot eerste wraak uw schuldig hoofd doet vragen,
dan zult ge uw dwaling zien en die te laat beklagen.
'k Heb alles u voorspeld. Volbreng uw aanslag nu,
maar weet hij is ontdekt en wij verwachten u!

Scène 4

Ripperda & Kenau

kenau

Wat zegt hij? Ons besluit kwam reeds tot 's vijands oren!?

ripperda

Kom, sterven wij mevrouw. 't Is alles nu verloren.

Scène 5

Ripperda, Kenau & Quirijn

quirijn

Door welk een drift, mijnheer, wordt uw gemoed bezield?!
Hoe! Overstein vertrekt en al mijn hoop vernield...
Zijt gij 't die hem bewoog door uwe oplopendheden?

ripperda

Nee, vruchtloos heeft mijn arm voor uw behoud gestreden.
O Haarlem! Welk een lot! Ik zwicht. Het is gedaan.
Geen deugd, geen heldenmoed kan voor 't verraad bestaan.
Ach! Hoor mijnheer en gruw. In die beroemde stad,
waarin de dapperheid haar hoogste zetel had,
zijn monsters, die op 't snoodst hunne eer, hun plicht verzaken.
Reeds durfden ze ons besluit de vijand kenbaar maken...
En ik, die 't kwijnend volk tot zulk een stap bewoog,
die, om hen vrij te zien, de dood in 't aanzicht vloog,
ik ging die heldenschare op 't wreedst ter slachtbank leiden!
Mijn vrienden, 't is te veel. 'k Zal hier mijn lot verbeiden.
Ik zweer dat ik dit staal niet uit de schede ruk,
eer ik de dader ken van dat verfoeilijk stuk.

Hij werpt zijn degen weg

quirijn

Welk een verwondering! Wat kon Toledo nopen...?
O Haarlem! 'k Dorst vergeefs op uw behoudnis hopen!
Ik zie wat u misleidt. Bedrogen door de schijn.
Gelooft ge o Ripperda, dat wij verloren zijn?
Maar zo datzelfde vuur, dat ge in uw ziel voelt blaken,
die ijver om een eind aan Haarlems ramp te maken,
de menselijkheid in 't eind dit middel had bezocht.
Zou zulks een misdaad zijn zo schandlijk uitgedocht?
driftig Vergeefs beroemt gij u op duizend heldendaden.
Gij zijt het, gij alleen, die Haarlem hebt verraden.

Gij, die 't rampzalig volk met razernij bezielt.
Gij, die ons wondren vergt daar we alle zijn vernield.
Verwoede, was 't geen tijd om naar verdrag te horen?
Had Neerland niet genoeg bij dit beleg verloren?
Uwe eerzucht vordert dan...

ripperda *naar zijn geweer grijpende*
Voor 't minst geloof niet meer...

Scène 6

Ripperda, Quirijn, Kenau & Pellikaan

pellikaan

Uit laste van de raad eis ik uw staal, mijnheer.

kenau

Wat hoor ik!

quirijn

Wees voldaan. Ik bied u zelfs mijn leven.

Gelukkig die nu 't eerst voor zijn gezin mag sneven.

ripperda

'k Sta spraakloos.

quirijn

Ik begrijp welke uw verwondring zij.

Mijn noodlot midlerwijl staat mooglijk nog aan mij.

Een woord, mijn tong ontglipt, kon slechts vermoeden baren,
maar 't geen ik heb bestaan zal nooit mijn ziel bezwaren.

Ikzelf bericht u dan...

ripperda

En denkt ge uw straf te ontgaan?

quirijn

Vermeetle, zie mij niet voor een verrader aan...

Want moet ik door mijn schuld hier alles om zien komen?

'k Verijdelde een besluit tot ons verderf genomen.

'k Ben vader. 'k Ben gemaal. Ik kon mijne echtgenoot,
mijn kroost met eigen hand niet leevren aan de dood.

Wanhoop! 't Was gedaan. Ik zag de vijand beven.

Wat had men onzen eis misschien niet toegegeven!

Toledo laat ons reeds ene onderhandling voor

en uw ontzind bestaan stelt al mijn hoop teloor.
Misduid mijn ijver thans. Ik draag dien hoongeduldig.
'k Ben aan de ramp des volks, aan hun verderf onschuldig,
maar gij, die 't vaderland van zulk een steun berooft,
vervolg, maar beef barbaar! Hun bloed zij op uw hoofd!

Scène 7

Ripperda & Kenau

kenau

Volvoeren wij 't besluit zo groots door u gesmeedt,
eer 's vijands legervoogd het uur, het tijdstip weet.

ripperda

O hemel, welk een vrouw! Verbant ge uit uw gedachten
wie hij dat ogenblik zijn wraak ten zoen, zal slachten?
Ik ben haar moorder dan! Ikzelf bewerk haar val!
Mijn hand bestiert de slag die haar ontzielen zal!
Die wreedaart zal voor 't minst mij eer het licht ontrukken...
Maar zo mijn stervend oog haar 't staal in 't hart zag drukken.
Welk denkbeeld! En mijn plicht, mijn glorie spoort mij aan...
heel driftig Laat ons de menselijkheid in deugd te boven gaan.
't Ontbreekt nog aan den roem van ons doorluchtig leven,
om Neerland zulk een blijk van onze trouw te geven.
Om onversaagd te zien... gij. Wend uwe ogen af!

kenau

O Ripperda!

ripperda

Heldin!

kenau

Haar, die ik 't leven gaf,
die aan mijn borst gezoogd... Waar ben ik? Stort ik tranen?
Ik, die mijn kunne reeds de weg ter eer moest banen?
Ben ik die Kenau nog, waar Neerland roem op draagt!?
Uw ijver zij niet meer door dit gezicht versaagd.
Vaarwel, 't is aan het hoofd van Haarlems krijgsheldinnen,
dat mijn verscheurde ziel natuur zal overwinnen.

ripperda

Nee, blijf, verzel ons niet. Hoe! Dat uw oog aanschouw...,
Denk dat gij moeder zijt.

kenau

'k Ben een Bataafse vrouw.

Scène 8

Van Vliet & Ripperda

van vliet

Welk een ontmenst bestaan mijnheer, zult gij 't geloven?
'k Wist nauwlijks Overstein aan 't woedend volk te ontroven
of spoorlags door een drift die geen gezag weerhield,
heeft een uitzinnig grauw op 't wreedst Quirijn ontzield.
Zijn schrik die elk bespeurt, de spijt die hij laat blijken,
wanneer hij Overstein deez muren zag ontwijken.
Één woord dat hem ontviel, het spoorde ons allen aan
om zonder tijdverzuim zijn doelwit na te gaan.
Maar nauwlijks weet het volk zijn hechnis, ons vermoeden,
of 't licht is hem ontrukkt door hun uitzinnig woeden.

ripperda

En weet de raad mijnheer...?

van vliet

O Hemel! In deez nood
wij zijn Ripperda van alle hulp ontbloot.

ripperda

Hoe dringend is 't gevaar! Gij ziet de tweedracht woeden.
De vijand is 't bewust welk een besluit wij voeden.
Is 't niet zijn hoogst belang om zulks tekeer te gaan?
Reeds trekt hun ganse macht op deze veste aan.
Straks zal een laatste storm...

van vliet

Ja, 'k treed in uw gedachten.
Wij kunnen 's prinsen hulp noch zelfs zijn antwoord wachten.
Elk uur, elk ogenblik verdubbelt onze nood.
Kom, vliegen we in de zege of in ene eedle dood.

ripperda

Doorluchtig burgerheer, ik zie uw moed dan vaardig.

Geloven we onze deugd: wij zijn die grootheid waardig.

Maar hemel! Zie ik wel!

Scène 9

Van Vliet, Ripperda, Brederode & Hasselaer

ripperda

Hasselaer! O vreugd!

Wordt Haarlem nog in tijds door uwe komst verheugd?

Wat doet Oranje? Spreek, zal hij ons bijstand zenden?

Hij kan in dit gevaar zijn hulp niet van ons wenden.

hasselaer

Had gij die held gezien, die vader van de staat,
de wanhoop in de ziel, de doodverfe op 't gelaat,

toen ik ons treurig lot naar 't leven hem vertoonde,

gij stemde dat de deugd nooit eedler hart bewoonde.

Hij kwam uw bede voor. 't Ontzet is reeds nabij.

Kan 't zijn dat Haarlem zelf hier niet bewust van zij!?

Zijn boden zijn verrast, hij schroomde zulks met reden.

Mijnheren, al de jeugd der naastgelegen steden

trekt met een groot getal der braafste krijgslieën aan.

Verrukt tot in de ziel van u ten dienst te staan,

zal Batenburgs beleid die heldenarm besturen.

Oranje kan nochtans dit denkbeeld niet verduren.

“Gij ziet 'k heb niets verzuimd om hen 't verderf te ontrukken,

maar zien ze, ondanks mijn zorg deez laatsten stap mislukken.

Tracht dan voor 's hemels wil te bukken met ontzag.

Leef! Spaar het overig bloed en red u bij verdrag.”

van vliet

Grootmoedig vorst, kan iets die teedre zorg vergoeden!

ripperda

Hoe zal zich Batenburg tot onze bijstand spoeden!

Maar weet ge van welk een oord hij zich naar Haarlem wendt?

Hoe wordt, als hij genaakt, zijn nadring ons bekend?

hasselaer

Hij komt door 't Schakenbos naar deze veste streven.
Straks zal de ontstoken vlam zijn komst te kennen geven.

van vliet *tegen Ripperda*

Het blakende ongeduld bezielt uw hart misschien,
maar kunnen we iets bestaan voor wij dit teken zien?

brederode

De hemel sta ons bij! 'k Zou schier vermoeden krijgen...
Mijnheren, 'k heb een rook ten hemel op zien stijgen.
't Was van de kant van 't bos. Zelfs heeft men aan dien oord,
een ongemeen gedruis in 's vijands macht gehoord.

van vliet

Mijn vrienden laat ons niets dan met verzeekring wagen.
Misschien misleidt men ons. Gij kent Toledo's lagen.

vierde bedrijf

Scène 1

Van Vliet & Ripperda

van vliet

Ontwijkt gij ons mijnheer? Door welk een drift bestreden
verkiest gij de eenzaamheid in zovele ijslijkheden?
Wij hebben onze plicht ten einde toe voldaan.
Ach! zien we ons niet met schrik, maar met verrukking aan.

ripperda

Hoe! Ons bestaan mislukt en Batenburg verslagen.
De onmogelijkheid van iets voor ons behoud te wagen,
die toestand, dat gevaar, bezadigd aan te zien!?
Mijn noodlot was voleind. Moet ik de dood ontvlieën!

van vliet

Helaas! Verzuimden we iets dat ons te baat kon komen?
Die glorierijke tocht, zo moedig voorgenomen,
is tweemaal onderstaan.

ripperda

Liep tweemaal vruchtloos af.

van vliet

Geen poging onbeproefd.

ripperda

Gene uitkomst meer dan 't graf.

van vliet

Uw ijver, uw beleid in dit beleg getoond,

heeft met de onsterflijkste eer uw eedlen naam bekroond.
Spreek, mag ik om dien roem, om die doorluchte daden
om al wat ge ooit beminde, u tot bedaardheid raden.
U smeken dat uw ziel, hoe wreed, hoe fel verscheurd
zich waapne met geduld in 't geen hier is gebeurd?

ripperda

Wat zegt gij? Hemel! Spreek!

van vliet

Terwijl men ons berichtte
dat Batenburg, hoe braaf, voor 's vijands lagen zwichtte,
wyl ons mislukt bestaan, hoe moedig ook hervat,
de naarste jammerklacht verspreidde door de stad.
Wyl zoveel rampen t'saam ons hart op 't wreedst ontstelden,
komt een ontrouw gerucht ons nog uw dood vermelden...
In 't eind wat konde ik doen? Mijnheer, 't was in die nood
dat ons Toledo zelf ene onderhandeling bood.
Men spreekt...

ripperda

Van de overgaaf? O wreedste slag van allen!
Hoe! 'k stort mijn ov'rig bloed tot redding dezer wallen,
ik waag mijne echtgenote op 't wreedst te zien vergaan,
'k durf zelfs de onmogelijkheid voor ons behoud bestaan
en in die tussentijd wordt dat besluit genomen!
O wanhoop!

van vliet

'k heb met schrik hen tot dien stap zien komen.
Ik ken Toledo's trouw, schoon alles hooploos schijn.
De dood is minder wreed dan in zijn macht te zijn.
Maar wat bekommert ons? Wie heeft men afgezonden?
't Zijn raden, op wier deugd wij steeds vertrouwen konden.
Zij zullen niets bestaan tot nadeel van onze eer.
Gij kent een Brederode, een Rossigny, mijnheer.
Gij kent hun moedig hart, die zijn 't die hen verzellen

en durft ge ons noodlot niet in zulke handen stellen?

ripperda

O hemel! Dat de moed dier helden niet verdwijn'!

Nee, 'k waag dit niet. 'k Wil zelf bij de onderhandeling zijn!

van vliet

Bedenk...

ripperda

Weerhoudt ge mij!

Scène 2

Van Vliet, Ripperda & Brederode

brederode

Gij leeft, mijnheer!

ripperda

Waardste mijner vrienden!

Spreek, zijt ge een Batavier? Gij ziet ons siddrende aan.

Uw wanhoop... Brederode!

brederode

Ach! 't Is met ons gedaan.

De dappre Batenburg, al Neerlands jeugd verslagen...

Mijnheren, 't is te waar, dewijl onze ogen 't zagen.

O Ripperda! Van Vliet! Verschriklijke ommekeer!

Men tekent ons verderf en Haarlem is niet meer.

Scène 3

Van Vliet, Ripperda, Brederode & Pellikaan

pellikaan

Een krijgsman die ten prijs van zijn grootmoedig pogen,
des vijands waakzaam oog gelukkig heeft bedrogen,
heeft mij die brief, mijnheer, voor u ter hand gesteld.

Hij vertrekt

ripperda

Geef... van Oranje zelf?!

Hij leest de brief en geeft deze aan van Vliet

Ons noodlot is geveld.

van vliet *leest voor*

Schoon we op de Zuiderzee overwinnaars zijn gebleven,
daar onze dappre vloot Bossu verslagen heeft,
zolang wij voor het lot van Haarlems mensen beven,
heeft zelfs dat voordeel niets dat ons vertroosting geeft.
Gedoog dat ons gezag u eindelijk overrede.
Verdraagt u, zo 't ontzet en uw bestaan mislukt.
Het is der staten wil. Gehoorzaam. 't Is mijn bede.
Uw nederlaag is een zege indien gij moedig bukt.

ripperda

Wel nu!

van vliet

Ach! Welk een last!

brederode

O! Al te wrede zorgen!

ripperda

Voor 't minst, zo 't mogelijk is, vertoeven wij tot morgen.

Duld dat ik ons besluit de staten zelf vertoon.

Ik spoed mij derwaarts heen, in spijt van duizend do'en.

Scène 4

Van Vliet, Ripperda, Brederode & Hasselaer

hasselaer

Toledo zegt u aan, dat niets zijn bende stuit
als ge op dit ogenblik de poorten niet ontsluit.
Hij doet u het verdrag ter ondertekning bieden.

brederode *terwijl van Vliet en Ripperda het verdrag lezen*
Dus kon geen sterflijke arm dit lot ons doen ontvliesen!
Wat baat ons thans een moed die voor geen rampen zwicht?

hasselaer

De Kruispoort, reeds vernield, stort neer voor ons gezicht.
De vijand staat gereed om woedend in te rukken.
Zijn minste poging zelfs moet Haarlem thans doen bukken.

van vliet *tegen Ripperda*

Gij zwijgt.
Zal ons gevaar die wanhoop niet verdrijven?

ripperda

Welaan!

van vliet

Wat neemt gij voor?

ripperda

Ons vonnis te onderschrijven.

Hij tekent het verdrag en geeft het aan Van Vliet

van vliet

O noodlot al te wreed!

ripperda

't Is nu een plicht, mijnheer! Gehoorzaam.

van vliet

't Moet dan zijn. Zie hemel op ons neer!

Scène 5

Ripperda & Brederode

brederode *Ripperda omhelzende*
Mijn vriend!

ripperda
Ga 't krijgsgebruik in mijnen naam volvoeren.

brederode
Welk een bevel!

ripperda
Laat af. Wat baat het ons te ontroeren?

Scène 6

Ripperda

ripperda gaat in een armstoel zitten

'k Zie Haarlem overmand. 't Is alles dan gedaan!
Maar moest ik niet mijn lot bezadigd ondergaan?
Toledo nadert reeds. Zou hij zijn wraak betomen?
'k Ontvlucht het juk voor 't minst als hij mijn bloed doet stromen.
Maar sterven op zijn last, zijn zege ten bewijs!
Is 't wonder dat mijn ziel op zulk een denkbeeld ijs?
En gij, mijn wederhelft, indien zijn woede u spaarde,
zo 'k tevens niet verloor al dat ik minde op aarde.

Hij staat op

Mijn leven is uw gaaf en nooit werd ik bewogen
die weldaad aan te zien met onverschillige ogen.
Ook kan ik mij misschien met een vernoegde geest
–o hemel!– in dit uur herinnren, 'k ben geweest.
Maar mag de sterveling niet aan die gunst verzaken,
als duizend ijslijkheën hem die ondraaglijk maken?
Welaan, 't is dan gena, geen recht dat ik begeer.

Hij trekt zijn' degen en wil zelfmoord plegen

Neem uw geschenk weerom, ik geef het dankbaar weer.

Scène 7

Ripperda & Kenau

kenau *rent op Ripperda af*
Wat zie ik! Welk een schrik!

ripperda
Laat af!

kenau
Kan ik geloven,
dat ge u van al uw roem zo schandlijk zou beroven?

ripperda
Zal dan Toledo's haat het leven mij ontrukken?
Nadat ik Haarlem eerst voor al zijn wraak zag bukken?
Begeert gij 't? Nee, mevrouw! Nee, doe geen poging meer.

kenau
Wij sterven martelaars voor 't vaderland, voor de eer.
Ach! Trotsen wij ons lot in 't bitterste ongeneugd.
Die grootheid is de proef, de zegepraal der deugd.

ripperda
Gij wilt het. Wees vernoegd. 'k Geef u mijn woord heldin.
Gij boezemt mij uw deugd in al haar grootheid in.
Maar mogelijk is 't voor 't laatst dat wij elkaar aanschouwen.
Mevrouw! 'k Durf aan uw zorg ons dierbaarst pand betrouwen.
Zeg mijne Amelia, die ega mij zo waard...
dat haar rampzalig lot mij duizend doden baart.
Dat zij mijn hart vervult nog meer dan ooit voordezen
en dat mijn laatste zucht voor haar geluk zal wezen.
Ontroer haar niet, Kenau, verberg haar zelfs uw tranen.
Haar deugd zal haar in 't einde een weg ter uitkomst banen.

kenau

Toledo nadert ons. Hij nadert deze wallen.

Dit ogenblik misschien zal hij uw hoofd doen vallen,

Zal Haarlem... juich voor 't minst dat gij gewroken sterft.

Beschouw de Zuiderzee met 's vijands bloed geverfd.

Zie Alva, zie Filips zo wreed een slag betreuren.

Zie duizend zorgen t'saam Toledo's hart verscheuren.

Men mompelt dat Bossu, zijn vriend, zijne andre ziel

op 't eind van dat gevecht in onze handen viel.

ripperda

Bossu! Van welk gewicht zou zulk een tijding wezen!

Toledo, die misschien voor wederwraak zou vrezen...

'k Ben dan –o vaderland!– nog vatbaar voor 't vermaak?

Ach, dat ik duizendmaal kon sterven voor uw zaak!

vijfde bedrijf

Scène 1

Ripperda & Brederode

ripperda

Wat drijft hem, die barbaar, om nog ons hoofd te sparen?!
Kan hem dat uitstel zelf een nieuwe wellust baren?
'k Zie Duivenvoorde reeds voor eeuwig ons ontruk.
Boreel heeft op zijn last voor 't bloedig zwaard gebukt.
Reeds deed hij Rossigny, van Gent en Steenbach sneven
en een ontmenst bevel verplicht ons nog te leven!
Maar nee, zijn woede is niet met ene dood voldaan.
Hij doet ze ons duizendmaal in 't lot dier helden aan.

brederode

Wij volgen hen mijnheer, dat tijdstip zal genaken.
Zijn wraak zal nevens hen ons haast onsterflijk maken,
maar gij, zo wreed verscheurd, toen hij hun bloed vergoot,
in spijt van al de roem van hun doorluchte dood,
manhafte Ripperda, gij hoorde ene ega doemen
en bent bedaard genoeg om nauwlijks haar te noemen.

ripperda

Doorgrond mijn toestand niet –o hemel!– is 't geen tijd
dat ik de smart verwin, die mij de ziel doorsnijdt?
Wat moordzucht, welk een woede uit 's dwinglands oog te lezen!
Ach! Haarlem zal in 't kort een enkel bloedbad wezen.
Zie daar dan dat verdrag! O ramp! Voorspelde ik 't niet?
Wat doet gij, achtbaar held, grootmoedige van Vliet?

ripperda

Maar eindelijk... Hoor ik daar die moorders niet genaken?

Vergeefs bewaart men ons, ik zal me ene uitkomst maken.
Kom, volg me indien gij durft, wat ook hun wraak beraam,
die jammer aan te zien zijn duizend doden t'saam.

Scène 2

Ripperda, Brederode, Overstein & wachters op de achtergrond

overstein *tegen Brederode*

Mijnheer, gij moet een wijl elkanders bijzijn derven.

ripperda

Ontruikt gij mij mijn vriend?

brederode

Wij zullen t'samen sterven.

overstein

Verschoon mij, 'k volg mijn' last.

brederode *Ripperda omhelzende*

Ons vonnis is geveld.

ripperda

'k Sterf als een Batavier.

brederode

Sterf als een Christenheld.

Scène 3

Ripperda, Overstein & wachters op de achtergrond

ripperda

Wel nu. Gij komt zeker mij mijn noodlot mij ontvouwen.
Spreek! 't Is een dood voor mij Toledo's vriend te aanschouwen.

overstein

Mijnheer, gij ziet gewis mij voor uw vijand aan,
maar wist gij hoe mijn ziel met u is aangedaan.
Ja, dappre Ripperda, Toledo eist uw hoofd,
maar leef! Gij kunt het doen indien ge mij gelooft.

ripperda

Vermeetele, kent ge mij? Hou op! 'k Begeer geen leven,
dan om des dwinglands macht de laatste krak te geven.
Om hemel, aarde en zee te waapnen tot zijn straf.
Om Alva's wrede zoon te haten tot in 't graf.
Wil hij tot zulk een prijs genade mij betonen?

overstein

Gij gaat ter dood, mijnheer. Ik zal die drift verschonen.

ripperda

O graaf! Mijne echtgenote is in Toledo's handen.
Spreek! Leeft ze? Of heeft zijn wraak...?

overstein

Zij leeft. Ze ontkwam haar banden.
Ja, 't is mijn zorg gelukt: helaas! De hemel geeft
dat zij niet andermaal naar deze muren streeft!

ripperda

Weldadig vijand!

overstein

Ach! Wat lot was haar bereid!

ripperda

Gij overstelpt mijn ziel door uw grootmoedigheid
en ik beledigde u! Welaan, ik zal u wreken
door u een tweede gunst op 't innigst af te smeken.
Bezorg mijn bloedig lijk aan 't voorwerp mijner min
en smeeke haar uit mijn naam, dat zij haar smart verwin.
Beloofte gij 't mij, mijnheer?

overstein

Gij doet mijn bloed verstijven.

ripperda

Laat mij ten einde toe mijn glorie waardig blijven.
Vaarwel, doorluchtig graaf, mijn rampen zijn voorbij.
Indien gij iets kunt doen, bescherm de burgerij.

Scène 4

Overstein & wachters

overstein *tegen de wachters*

Geleid de raden hier. O treurigste alle dagen!

Wat zal het nageslacht met schrik van u gewagen!

'k Verfoei de zege schier in zulk een wreed geweld.

Beef, Haarlem! Gij vergaat, reeds valt uw braafste held.

Scène 5

Van Vliet, Brederode, Hasselaer, Overstein, de raadsleden en hoofden van de burgerij & wachters

brederode

Komt, wreedaards! Komt, zo 't bloed uw veldheer kan vernoegen.
Vertoeft geen ogenblik mij bij mijn vriend te voegen.
Waar is hij? Gij verbleekt! Gij wendt uwe ogen af!

overstein

O Hemel! Wie van ons lijdt hier de wreedste straf?
Mijnheren, laat uw hoop nog niet geheel verdwijnen.
Gij zult dit ogenblik Toledo zien verschijnen.
Gij weet dat zijn gemoed geen tegenstreving lijdt...
Hij komt. Herinner u in welk een staat gij zijt.

Scène 6

Toledo, Van Vliet, Brederode, Hasselaer, Overstein, de raadsleden en hoofden van de burgerij, gevolg van Toledo & wachters

toledo

Gij milters, die gezag noch reden kon bedwingen,
verhardste en schuldigste van alle stervelingen!
Wel nu? Vertrouwt ge nog op uw gerechte zaak?
Voor 't minst vernedert u voor 's hemels strenge wraak.
Beschouw, beschouw de vrucht van uw uitzinnig woeden
en durft, indien 't u lust, nog zucht tot oproer voeden.
Geen strengheid kon naar eis uw misdaad evenaren.
Zien we echter of gijzelf uw leven tracht te sparen.
Maar weet, ik houd met kracht mijn woede in bedwang.
De minste weigering bepaalt uw ondergang.
Spreek! Wilt ge, in 't stof gebukt, oprecht uw misslag boeten
en uw vergiffenis verwerven aan mijn voeten?

van vliet *kijkt om zich heen naar de Haarlemmers*

Gij schrikt, gij deinst terug! Hoe!? Niemand van ons allen!
Niet één die Alva's zoon op z'n minst ten voet wil vallen!
Zie –dwingland!– wie gij hoont. Hebt ge u de vreugd beloofd
dat ons uw zegepraal den moed had uitgedoofd?
Wat durft uw razernij van 's hemels wraak gewagen?
Maak, zo 't u billijk schijnt, een eind aan onze dagen.

toledo

Ben ik Toledo nog! Kon ik die reednen horen
en door de wreedste straf zo trots een taal niet storen?
Welaan, ziet of mijn ziel zal hellen naar gena.
Ontzinden! Leert uw plicht bij 't lijk van Ripperda.

Men opent, op een teken dat Toledo geeft, een gordijn en ziet een lijkbaar met een zwart kleed overdekt

hasselaer
Barbaar!

van vliet
Dorst gij zo wreed dat edel bloed vergieten?

toledo *terzijde*
Mijn zege is reeds volmaakt, ik zie hun tranen vlieten.

brederode *zich op bet lijk werpende*
Roem van Nederland, en aller deugden vrind!
't Is dan in zulk een staat dat ik u wedervind!
O Ripperda! 't Was zoet voor 't vaderland te sterven,
maar mocht ik aan uw zij dat noodlot niet verwerven?

van vliet *nadat hij terzijde met de raden gesproken heeft*
'k Heb u verstaan.

toledo
Vergeefs verbergt gij mij uw tranen.
Dus moet ik u in 't eind tot uw behoud vermanen...
Dat schouwspel was geschikt...,

brederode *stapt op Toledo af*
Zo 't mij gelooflijk scheen...

toledo
Wat wederhoudt mijn arm? Spreekt! wilt gij leven?

van vliet *driftig*
Neen!
Uw woede is mij bekend, maar nauwelijks kan ik denken,
dat ge ons in staat gelooft om zo onze eer te krenken.
Wij? Smeken om genade en onze haat ontveinzen?
Gij zou de muren straks van schrik terug zien deinzen.

Mijn vrienden, dalen wij met zulk een hoop in 't graf.
Gij, zoon van Alva, beef, uw inborst zij uw straf!

toledo
Leid hen ter dood!!

overstein
Ach, prins!

toledo
Zult gij mijn wraak niet vrezen?

Scène 7

Toledo

toledo

Bossu! doorluchtig vriend, gij zult gewroken wezen.

Ik zou hen sparen! Ik!? Neen, Haarlem zij vernield.

Voldoen we aan al den haat die mijn gemoed bezielt.

Geen stervling zij verschoond, geen vrouwen, gene jaren,

dat Kenau sterf! Waarom zou ik haar dochter sparen?

Ach! Wist ik wie haar vlucht bevorderd heeft,

ik zweer... Maar... ben ik niet misleid? Zij is het!

Scène 8

Toledo & Amelia

amelia

Ach, mijnheer!

Waar is mijn echtgenoot, mijn Ripperda, de raden,
mijn moeder? Wacht u wel u in hun bloed te baden,
uw vloot verstrooid, vernield, Bossu in hechtenis...
Gij kent de vriendschap. Beef indien ze u dierbaar is.

toledo

Wel nu!

amelia

Eer nog Oranje uw zege had vernomen,
zocht reeds zijn teedre zorg uw woede te voorkomen.
Weet, weet, indien gij 't bloed van Haarlems helden plengt,
dat hij dezelfde wraak aan uwe vriend volbrengt.

toledo

Gij vreest niet dat mijn toorn zich van die list zal wreken?
Hoe had gij in dien tijd Oranje kunnen spreken?
Vermeete!

amelia

Gij vermoedt... geloof dan zijn gezant.
Hij komt, geloof zijn last. Gij kent des prinsen hand.

toledo

O Hemel! Spreekt zij waar? Hoe! Dus mijn wraak te derven!
Beraden we ons voor 't minst... Waar zoude ik troost verwerven?

Scène 9

Amelia

amelia

Hij beeft dan op zijn beurt, hoezeer zijn woede blaak!

Zij nadert voor op het toneel en plaatst zich in een armstoel zonder het lijk te zien

O Haarlem! Welk een schrik! Hoe heerlijk stond uw zaak!
'k Herleef dan, had mijn angst geen vleugels mij gegeven.
'k Vond al mijn hoop vernield, mijn ega zonder leven,
mijn moeder zelf misschien... hoe wreed ons noodlot zij,
mijn Ripperda , schep moed, tenminste leef voor mij!
'k Beken het niettemin, een heimelijke schrik
vermengt zich met mijn vreugd en groeit elk ogenblik.
Deez wanden hebben zelfs iets doodlijks in mijne ogen.
Hoe komt het dat ik gruw!? Nooit was ik zo bewogen.
Welk voorwerp treft mijn oog! Laat ons niet nader treden.
Dit was de reden dan van mijne angstvalligheden?
'k Bespeur het aan den schrik dien mij dat schouwspel geeft.
't Is of de zwakheid toch aan onze sekse kleeft?
Mijn waarde Ripperda, gij zou dat lijk niet vrezen
en ik, schier ademloos... maar, Hemel! Wie kan 't wezen?
Mijn ziel, genoeg ontroerd... Verlaten wij dat lijk.
Maar een verborgen kracht weerhoudt mij als ik wijk.

Zij nadert het lijk weer

Ik voel bij ieder stap mijn haar te berge rijzen.
't Is of mij de aarde onzinkt; elk voorwerp doet mij ijzen.
Maar ben ik niet beschaamd!... de reden zegepraal.
Het zij wie 't wil, 'k moet zien....

Scène 10

Kenau & Amelia

kenau *houdt Amelia tegen*
Laat af! 't Is uw gemaal.

Amelia valt flauw

O hemel! Sta mij bij. Zou 't leven haar ontvluchten?
Amelia, mijn kind, ei hoor uw moeder zuchten!
Herleef, dit is de hand die steeds uw tranen droogde.
Ze omhelst u. Ken voor 't minst den boezem die u zoogde.
Maar, ach! Zij hoort mij niet, verschriklijk ogenblik!
Zij sterft, het is gedaan, dit is haar laatste snik.

amelia
Waar ben ik!

kenau
Gij herleeft, mijn dochter! Durf ik 't hopen?
Gij kent dit teder hart, 't staat voor uw klachten open.

amelia
Waar is mijn wederhelft? Waar houdt gij hem verborgen?
Mevrouw! Gij kwelt uw ziel met nodelooze zorgen:
Toledo doemt zijn vriend als hij zijn bloed vergiet.
Waar is hij?

kenau
Ziet uw oog dat deerlijk schouwspel niet?

amelia *geheel wanhopig*
Welnu? ...het is dan waar.

Zij werpt zich in de armen van haar moeder

kenau

Uw droefheid is rechtvaardig,
maar toon u door uw moed uw ega's grootheid waardig.
Hij stierf voor 't vaderland, mijn dochter, welk een dood!
Uit naam van die gemaal, die teedren echtgenoot,
uit naam van al zijn deugd, draag uw verlies geduldig.
Gij zijt het aan zijn liefde, aan zijn gedachtnis schuldig.
Mijn kind! Hij is het zelf die u die bede doet.
Het was zijn laatste wil.

amelia

Ach! wie vergoot zijn bloed?
Heeft Alva, heeft zijn zoon dat gruwelstuk bedreven?
Hoe! Zonder op zijn deugd, zijne onschuld acht te geven!
Een dodelijke slag...

Zij rukt zich uit Kenau's armen

Hij leeft, o hemelwraak!
Hij leeft en gij, gij zwijgt in mijn gerechte zaak!
Gij zendt tot zijn verderf uw donders niet van boven!?
Of toeft om onder hem de siddrende aard te kloven!
Mijn moeder!

kenau *omhelst Amelia*

Ai, mijn kind! Ai, laat uw moed niet zwichten!
Vaar voort, die tranenvloed zal mogelijk u verlichten.

amelia *huilt*

Hoe werd mijn hoop misleid! Gered uit 's vijands hand
verneem ik 's prinsen last uit zijnen afgezant.
Ik vlieg, ik keer terug. 'k Denk mijn gemaal te aanschouwen.
Mijne ogen zoeken hem...O doodlijk zielsbenauwen!

Zij werpt zich op bet lijk

Zo is uw levenszon voor eeuwig uitgedoofd!
Voor eeuwig! Welk een woord! Van mijn gemaal beroofd.
O weerhelt van mijzelf, moest ik u dus omarmen?
Mijn boezem zal voor 't minst uw koud gebeent verwarmen.

Scène 11

Toledo, Kenau, Amelia, Overstein, gevolg van Toledo en wachters

toledo komt in diep gepeins op het toneel

Wat raad! Zal ik mijn wraak, zal ik mijn vriendschap horen?

amelia
Toledo!

kenau
Hij verbleekt.

toledo
'k Had hun verderf gezworen,
maar alles loopt dan t'saam... Wie had haar hier verwacht?
tegen zijn wachters
Dat lichaam zij terstond uit haar gezicht gebracht.

amelia
Wat!?! Tijgers! Durft ge mij dat dierbaar pand ontrukken?
Hou op! 'k Verlaat het niet al scheurt ge mij in stukken.
Stoot toe, hier is mijn hart, maar laat mij mijn gemaal.
Laat mij zijn overschot zo lang ik ademhaal.

kenau
Toledo, doe uw recht. Gij zijt niet wreed geboren.
't Is Alva, nooit gewoon naar 't medelij te horen.
't Is Alva, die wij zien in alles wat gij doet.
Keer weder tot uzelf, de deugd is niet verwoed.
Gij ziet, 'k heb niets voor mij noch mijn gezin te vragen.
De brave Ripperda ligt voor mijn oog verslagen.
Mijn dochter sterft van druk. Gij hebt zijn vriend geveld.
Koel thans uw haat op mij, maar staak uw wreed geweld.

Toledo gaat in een armstoel zitten

overstein

Ach! Prins, is 't niet genoeg? Geef plaats aan 't mededogen.

toledo

Wijk!

overstein

Hemel!

toledo *tegen één van zijn kapiteins, na een lange denkpauze* Leid hen hier!

overstein

Door welk een drift bewogen...

Scène 12

Toledo, Van Vliet, Hasselaer, de raadsleden en hoofden van de burgerij, Kenau, Amelia, Overstein, gevolg van Toledo & wachters

kenau

Mijn dochter! Gij bezwijkt. Geef mij voor 't laatst gehoor.
Ik sterf op Ripperda's, op Brederode's spoor: vaarwel.
tegen de raden, die zij snel tegemoet gaat
Dit ogenblik zal ons die eerkroon geven.

van vliet

Waarom weerhoudt uw arm het staal reeds opgeheven?
Bedenkt ge een wreder straf uw dolle wraak ten zoen?
Tiran! Wat hebt gij voor?

toledo *staat op*

Uw deugden recht te doen.
'k Beken, ik kon tot nu het denkbeeld niet verduren
van zoveel moedig volk, geveld voor deze muren,
die helden riepen wraak in mijn ontroerde geest.
Met welk een hemelkracht zijt gij bezield geweest?
Geen voordeel dat ik niet met stromen bloed betaal.
O Haarlem! Ik verwin, maar welk een zegepraal!
De dood omringde uw raad. 'k Had mijn besluit genomen,
maar ik moest mijn waardste vriend rampzalig om zien komen.
Uw grootheid, zijn gevaar, dat schouwspel, 't is gedaan.
Leef! 'k Heb misschien de wraak alreeds te ver doen gaan.

van vliet

Ga dan voor 't heil der dappre burgers waken.
Belet uw woedend volk...

toledo *tegen zijn gevolg*

Doet mijn bevelen staken.
O Alva! O Filips! O Spanje! Ontschuldigt mij.

Neen, denkt niet dat de wraak de hoogste wellust zij.
Welaan, waardeert Oranje uw burgers, hun belangen,
hij houde een wakend oog op 't lot van zijn gevangen.
Zijn zorg beschermt Bossu. Hij spaart hem. Hij gedenk
dat ik tot zulk een prijs genade aan Haarlem schenk.
Weest vrij.

De belegering van Haerlem ging bij Theater Kwast in première 18 juli 2021 in huis Hodshon aan het Spaarne, te Haarlem

Spel Merel Hutten, Marius Bruijn, Bert Apeldoorn, Florus van Rooijen, Marloes Verheijen en Imre Besanger

Viola da Gamba Margo Fontijne

Regie Imre Besanger

www.theaterkwast.nl

De volledige tekst te vinden op: www.delpher.nl/nl/boeken/view?coll=boeken&identificer=dpo:2523:mpeg21

Juliana Cornelia de Lannoy (1738-1782)

Op 19 april 1770 ging *De belegering van Haerlem* in première in de Amsterdamse stadsschouwburg op de Keizersgracht. Het was de tweede tragedie die uit De Lannoys pen kwam vloeien. De eerste, *Leo de Grote*, was nog anoniem verschenen, maar nu prijkte haar naam trots op het voorblad. Toneelschrijvende vrouwen die repertoire leverden voor de schouwburg waren in de minderheid in de 17e en 18e eeuw. Het kostte hen beduidend meer moeite, lef, doorzettingsvermogen en talent dan hun mannelijke collega's om geaccepteerd en gepubliceerd te worden en hun werk gespeeld te krijgen. Pas vier jaar voor *De belegering van Haerlem* debuteerde De Lannoy met haar gedicht *Aan mijn geest*, waarin ze de hoop uitsprak een groot dichter te kunnen worden en ook aangaf dat ze zich bewust was van de offers die dit zou vergen. De schrijversambitie ging voor alles. Aangezien het voor vrouwen gebruikelijk was om te stoppen met dichten na hun huwelijk, voorzag De Lannoy daar problemen. Ze zou inderdaad nooit trouwen, maar haar dichterschap zou tot grote hoogte stijgen. Jongere dichters als Willem Bilderdijk, Elisabeth Wolff en Rhijnvis Feith staken de bewondering voor De Lannoy niet onder stoelen of banken. In haar tragedies kregen vrouwelijke personages een prominentere en meer beslissende rol. Het Haarlemse icoon Kenau gaf ze zelfs geheel nieuw vorm. In plaats van een manwif, oftewel een vrouw met dappere mannelijke eigenschappen, maakte ze van Kenau juist een strijder die vocht vanuit vrouwelijke kracht en een vrouw die op gelijkwaardig niveau met de mannen meebesliste.

Literair werk

Aan mijnen geest – 1766

Leo de Grote – 1767

De belegering van Haerlem – 1770

Cleopatra, koningin van Syriën – 1776

Het gastmaal – 1777

Dichtkundige werken – 1780

Nagelaten dichtwerken – 1783

Imre Besanger (1981) richtte na zijn studie geschiedenis aan de UvA Theater Kwast op. Met Kwast komen zijn twee grote passies – geschiedenis en theater – samen. Al snel was hem één ding duidelijk over het spelen van Nederlands Renaissance- en baroktheater theater: de tekst werpt zo veel speltechnische vragen op voor de spelers en regie, dat het noodzakelijk is om meer te weten van de 17e en 18e-eeuwse theaterpraktijk om goede keuzes te maken op dramaturgisch vlak. Om dit te ontdekken en vlieguren te maken bedacht Besanger de serie *Mond op Mond*. Acteurs en musici repeteerden in één dag een stuk en speelden het vervolgens dezelfde avond met tekst in de hand voor publiek. Op deze wijze werden in drie jaar tijd ruim twintig 17e en 18e-eeuwse stukken gespeeld, nadat ze door Besanger bewerkt waren voor opvoering. Zo had Kwast een heuse wereldpremière van een ongespeelde Vondel in handen met Vondels tragedie *Zungchin*, sloot schrijver Arthur Japin zich eenmalig bij de theatergroep aan om een 18e-eeuws blijspel van zijn voorvader Jacques Japin ten tonele te brengen en wordt vanaf 2018 alle opgedane kennis door Theater Kwast jaarlijks samengebald in de nieuwjaarsopvoeringen van de *Gijsbreght van Aemstel*. Vervolgens bedacht Besanger *Vondel was een Vrouw*, omdat het na al die toneelschrijvers hoog tijd was voor het werk van toneelschrijvende vrouwen uit de 17e en 18e eeuw. Hij publiceerde meerdere malen over zijn onderzoek en werkwijze en gaf als gastdocent op meerdere universiteiten gastcolleges over het toegankelijk maken van dit ogenschijnlijk moeilijke repertoire.

Bewerkingen

Ballet de la Paix – 1668

Reyer Anslo – *Parijsche Bruiloft* – 1649

Reinier de Bont – *Beleg en ontset der stad Leyden* – 1645

Geeraedt Brandt – *De veinzende Torquates* – 1644

Samuel Coster & P.C. Hooft – *Isabella* – 1618

G.A. Bredero – *Lucelle* – 1615

G.A. Bredero – *Stommen Ridder* – 1618

Gijsbrecht van Hogendorp – *Treurspel van de moordt begaen aen Wilhelm van Oraengien* – 1618

P.C. Hooft – *Achilles en Polyxena* – 1598

P.C. Hooft – *Geeraerdt van Velsen* – 1612
P.C. Hooft – *Theseus en Ariadne* – 1603
Jacques Japin – *Arlekijn Hulla* – 1747
Pieter Langendijk – *Quicampoix or the Wind-traders* – 1720
Juliana de Lannoy – *Belegering van Haerlem* – 1770
Katharina Lescailje – *Hercules en Deianira* – 1688
Steven vander Lust – *Herstelde Hongers-dwang of Haarlemse belegeringe* – 1660
Lucretia van Merken – *Jacob Simonszoon de Rijk* – 1774
Petronella Moens – *Johanna Grey* – 1789
Catharina Questiers – *Den geheymen minnaer* – 1655
Adriana van Rijndorp – *De driftige minnaars – of Arglistige juffrouw* – 1723
Jacob van Rijndorp – *De bruiloft van Kloris en Roosje* – 1707
Theodoor Rodenburgh – *Casandra – hertoginne van Borgoni en Karel Baldeus* – 1618
Johannes Serwouters – *Hester of de verlossinge der Joden* – 1659
Catharina Verwers – *Spaensche Heydin* – 1644
Joost van den Vondel – *Batavische Gebroeders* – 1663
Joost van den Vondel – *Gijsbreght van Aemstel* – 1638
Joost van den Vondel – *Leeuwendalers* – 1648
Joost van den Vondel – *Lucifer* – 1654
Joost van den Vondel – *Maria Stuart* – 1646
Joost van den Vondel – *Zungchin* – 1667
Jan Vos – *Aran en Titus* – 1641
Jan Vos – *Medea* – 1667
Margaretha van der Werken – *Oedipus aan het hof van Admetus* – 1783

Vondel was een vrouw

De uitgave van Juliana de Lannoys treurspel *De belegering van Haerlem* is de bekroning van het theaterproject Vondel was een Vrouw, dat in 2020-2021 is opgezet door Theater Kwast. Met Vondel was een Vrouw brengt Theater Kwast vergeten toneelschrijfsters weer volop in de aandacht, met opvoeringen van hun werk, een podcast, een samenwerking met de Theaterencyclopedie en nu de publicatie van deze toneeltekst bij De Nieuwe Toneelbibliotheek. Want, Vondel, Bredero, P.C. Hooft: wie kent ze niet? Maar wie heeft er gehoord van Katharina Lescailje, Lucretia van Merken of Catharina Questiers? Stuk voor stuk vrouwen die door hun tijdgenoten in de 17e en 18e eeuw werden gezien als de nieuwe 'Vondels' van het toneel, maar in de 19e eeuw geen plek kregen in de literaire canon en daarmee gedoemd werden tot de vergetelheid.

De bewerking

Om de tekst nadrukkelijk voor hedendaagse opvoering geschikt te maken, zijn er enkele wijzigingen aangebracht in de originele tekst, die online integraal te raadplegen is. Hiervoor is de werkwijze van Theater Kwast leidend geweest. Alle enceneringen en opvoeringen van Theater Kwast zijn een zoektocht naar de theaterpraktijk van de 17e en 18e eeuw. In plaats van voordrachtskunst, wil Theater Kwast écht theater maken en het potentieel van deze oude teksten herontdekken. Een aantal randvoorwaarden uit 17e en 18e-eeuwse schouwburgen zijn bekend: er was geen vierde wand in het theater en er was direct dialoog met de zaal (ook voor de verstaanbaarheid). Naar het theater gaan was een sociale gebeurtenis en het publiek gedroeg zich zoals wij nu nog gewoon zijn op een drukke zaterdagavond in de bioscoop. Er werd gegeten, gedronken, gesjanst en het ging maar ten dele om wat er op het toneel te zien was. Dit verklaart onder andere waarom dit soort oude toneelteksten zo lang zijn en relatief veel herhaling kennen. Het publiek was zo in staat om – ondanks de afleiding – op ieder punt weer bij het stuk aan te haken. Dit betekent niet dat theaterbezoekers niet betrokken waren bij de handeling op het toneel. Uit de weinige ooggetuigenverslagen weten we dat er intens meegeleefd kon worden met toneelpersonages, maar ook dat het

publiek genadeloos kon zijn bij slechte prestaties van acteurs of musici. We weten ook dat acteurs teksten van auteurs naar hun hand zetten of inkortten voor opvoering. Naast de tekst speelden muziek, dans, toneelgevechten, decors en kostuums een even zo grote, maar lastig te reconstrueren rol. Men ging niet naar een tekstvoordracht, maar naar spannend en dynamisch theater.

Deze ingrediënten hebben de keuzes bepaald in de bewerking die voor u ligt. Allereerst is de tekst ingekort van 1700 versregels naar een dikke 1100 versregels. Hiermee komt de speellengte op ongeveer anderhalf uur. Gesneuveld zijn de talloze poëtische vergelijkingen en herhalingen. Het stuk is daarmee ingekookt tot de daadwerkelijke handeling. Daarnaast is de tekst van De Lannoy in moderne spelling gezet en van broodnodige leestekens voorzien of ontdaan. Op een heel enkel punt is een in ongebruik geraakt woord vervangen door een moderne variant, dit alles zonder het metrum van de tekst aan te passen. Alle originele regieaanwijzingen zijn gehandhaafd, maar wel omgezet in eigentijds taalgebruik.

Met *Vondel was een Vrouw* richt Kwast zich op:

Spaensch Heydin – Catharina Verwers – 1642

Belegering van Haerlem – Juliana de Lannoy – 1770

Den Geheymen Minaar – Catharina Questiers – 1655

Hercules en Deianira – Katharina Lescailje – 1688

De driftige minnaars – Adriana van Rijndorp – 1723

Jacob Simonszoon de Rijk – Lucretia van Merken – 1774

Oedipus aan het hof van Admetus – Margaretha van der Werken – 1783

Johanna Grey – Petronella Moens – 1789